

Fundațiuni înfăptuite de Emanuil Ungurianu.

FUNDAȚIUNEA EMANUIL UNGURIANU.

Emanuil Ungurianu văzând că progresul cultural al poporului român din Ungaria e împiedicat de sărăcie și numai așa se poate promova, dacă spre acest scop se creiază fonduri, din a căror venit să fie ajutate școlile populare și instituțiunile culturale românești, — ca să meargă cu exemplul bun românilor cu averi, la anul 1912 din toată averea sa cam de jumătate milion de coroane, parte în bani, parte în efecte, a creat „**Fundațiunea Emanuil Ungurianu**“ și a pus-o sub administrația Diecezei ort. române din Arad, unde se administrează și astăzi cu condiția, ca după ce se va înființa episcopia Timișorii, va trece sub administrația acestei episcopii. Literile fundamentale au fost aprobate încă de guvernul unguresc.

Până când erau Românii din Ardeal și Banat sub guvernarea ungarilor, politica de guvernământ a ungarilor era a suprima școlile, instituțiunile culturale și întreaga viață națională a românilor, ungurii au pus la cale o politică de maghiarizare a naționalităților nemaghiare, că astfel să întărească elementul unguresc și să creeze un stat unitar național-unguresc; românii erau deci siliți a se apăra contra desnaționalizării și își dădeau toată siliința a susține școlile și instituțiunile lor culturale românești.

Spre scopul ca din venitul acestei fundațiuni să fie școlile și instituțiunile culturale și bisericești a românilor sprijinite, a creat Ungurianu fundațiunea sa.

FUNDAȚIUNEA „ANTONIU MOCIONI“.

La anul 1890 a murit Antoniu Mocioni, care a fost bun român și mare sprijinitor al bisericii și culturii românești; Emanuil Ungurianu pentru a eterniza memoria lui Antoniu Mocioni a pus la cale o colectă între români și a donat 2500 florini; această sumă a deșus-o la Consistorul gr. ort. român din Arad, ca „**Fundațiunea Antoniu Mocioni**“, pentru ajutorarea tineretului român din Timișoara pe cariera de industrie și comerț, unde în sumă crescută se află și astăzi, — așteaptă aceasta fundațiune numai să fie inactivată; actele și literile fundamentale referitoare la această fundațiune, îm-

preună cu lista contribuțiilor și a contribuitorilor, sunt depuse împreună cu suma de 2500 florini, la Consistorul român din Arad, unde se administrează și astăzi, interesele se adaugă în tot anul la capital și așa a ajuns până acum fundațiunea la un capital considerabil; după înființarea episcopiei Timișorii și această fundațiune împreună cu toate actele sale se va transpune la Episcopia Timișorii, care va avea să o inactiveze în sensul literilor fundaționale.

FUNDAȚIUNEA „MITRA UNGURIANU“.

La anul 1892 a înființat Emanuil Ungurianu o fundațiune de 2000 florini, pe numele mamei sale Mitra Ungurianu, din a cărei venit a fost ajutorată școala confesională gr. ort. română din Timișoara Fabric. Banii împreună cu literile fundaționale sunt depuse la consistorul gr. ort. român din Arad, unde se află și astăzi în sumă crescută, iar după înființarea episcopiei Timișorii această fundațiune împreună cu toate actele sale va fi transpusă la episcopia Timișorii, care va avea să-i decidă acum mai apriat scopul cultural în sensul literilor fundaționale, căci școala ort. română din Fabric în răstimp s'a statificat, e susținută de stat, deci venitul fundațiunii va avea să servească un scop cultural în sensul literilor fundaționale, pentru elementul românesc din suburbiul Timișoara Fabric.

FUNDAȚIUNEA TRANDAFIL.

Biserica ort. română ca refluș a despărțirii bisericii române de cea sârbească, a avut cu aceasta mai multe procese; pela anii 1860—1862 a murit în Neoplata (Ujvidék) un român de origină din Ardeal, fost mare proprietar de pământ, cu numele Trandafil care, a lăsat în testament averea sa ca fundațiune, din a cărei venit și adevărată jumătate să fie ajutorată studenții români la școală și din celălaltă jumătate studenții sârbi, căci soția lui era de origine sârbă; după moartea sa și a soției sale patriarhul sârbesc din Carlovăț a luat averea fundațională în posesie și din întregul ei venit sprijinea numai tineret sârb; biserica română nu avea cunoștință de acest legat și de testament până când un avocat ungar din Neoplata, cam pela anul 1906—1907 ne-a denunțat această chestie. În urmarea acestui denunț a fost delegația congresuală convocată la Buda-Pesta să consulte, că ce pași ar trebui făcuți, ca să scoatem jumătate din fundațiune din mâna patriarhului sârbesc. Pe acel timp avea biserica ort. română proces cu biserica sârbească și pentru mânăstiri. În această chestie delegația congresuală română era în Pesta la consultare în Hotelul „Cornul de vânat“, fiind prezenți metropolitul Ioan Meșianu, Ioan Papp episcopul Aradului, arhimandritul — acum episcop — Filaret Musta, arhimandritul Augustin Hamsea, Dr. Iosif Gall, Petru Truța și Emanuil Ungurianu.

Guvernele ungurești prin poliția lor secretă țineau în evidență mișcarea românilor, cari se ocupau cu chestiile importante ale românilor din Ungaria și din Ardeal. În ziua consultării întră în camera de consultare Radu fostul episcop gr. cat. al Orăzii-Mari și ne comunică că el vine dela Tisza, prim-ministru al Ungariei, cu însărcinarea, ca să-i ducă dela noi înștiințarea, că sub ce fel de condiții ar putea fi îndestulit politicește poporul român din Ungaria; această comunicare a episcopului Radu a fost surprinzătoare pentru delegația congresuală, având aceasta a regula mari chestii bisericești și fundamentale; cel dintâi care a luat cuvântul de-a răspunde episcopului Radu a fost Emanuil Ungurianu, rugând pe episcopul Radu, ca să comunice prim-ministrului Tisza, că poporul românesc ce privește ca unitate politică, are congres național și comitet național, acest comitet național este reprezentantul de drept al poporului român din Ungaria în cauza politice, deci prim-ministrul Tisza are să se adreseze la comitetul național, delegația congresuală venită la această ședință nu reprezintă poporul român pe terenul politic. Ceilalți membri ai delegației unanim au acceptat această părere și cu acest răspuns s'a dus episcopul Radu.

Guvernele ungurești aveau năzuința a impune, că episcopatul român să fie privit de reprezentant politic al poporului român, pentru că asupra episcopatului aveau guvernele mijloace de a face presiune, ca aceasta să înduplece pe poporul român ca să renunțe la drepturile sale politice; după răspunsul dela Buda-Pesta Emanuil Ungurianu imediat a scris un articol în ziarul român din Arad în care detaliat a expus, că episcopatul numai în cauze bisericești și școlare reprezintă pe poporul român din Ungaria și adică pe cel ortodox, episcopatul ortodox român; pe cel gr. cat. episcopatul gr. catolic român, iar poporul român în întregimea sa e suveran, el are reprezentant politic numai pe comitetul național, ales de poporul român de amândouă confesiuni în congresele naționale; în cauze politice numai acest comitet e îndreptățit a sta de vorbă cu guvernele țării, această expunere în ziar și răspunsul dela Buda-Pesta au servit de bază la inițiativa prim-ministrului Tisza, de cu ani mai târziu s'a adresat către comitetul național, cu a cărui delegație de 3 persoane, s'au ținut apoi și consultări în Buda-Pesta, însă fără rezultat, căci nici prim-ministrul Tisza, nici parlamentul unguresc nu voiau să acorde poporului român nici cele mai mici drepturi politice.

Delegația congresuală în ședința sa din Buda-Pesta Hotelul „Cornul de vânat“ a decis a împoresua patriarhia sârbească, imediat a fost intentat procesul contra patriarhului sârbesc pentru extradarea unei jumătăți din averea fundametală, procesul a fost terminat în favorul bisericei românești, s'a luat în posesie jumătate din averea fundametală și se administrează și acum ca „Fundatiunea Trandafil“, de consistoriul metropolitan din Sibiu; acum se împart stipendii și tineretului român.